

УДК 658.15:005

Ковальчук Н.О.*кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів**Буковинського державного фінансово-економічного університету***Руснак Т.В.***студентка**Буковинського державного фінансово-економічного університету*

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ СТАБІЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

FINANCIAL STABILITY OF DOMESTIC COMPANIES AS A CONDITION OF THEIR STABLE FUNCTIONING

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто наукові підходи до визначення фінансової стійкості підприємства, на основі узагальнення яких було запропоновано власне трактування фінансової стійкості підприємства. Визначено методичні аспекти оцінки фінансової стійкості підприємства. Проаналізовано рівень фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств за комплексом показників оцінки фінансової стійкості. Виявлено проблеми управління фінансовою стійкістю вітчизняних підприємств, на основі узагальнення яких визначено можливі шляхи їх вирішення. Запропоновано шляхи підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю підприємств.

Ключові слова: фінансова стійкість, аналіз фінансової стійкості, показники фінансової стійкості, типи фінансової стійкості, управління фінансовою стійкістю.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены научные подходы к определению финансовой устойчивости предприятия, на основе обобщения которых предложена собственная трактовка финансовой устойчивости предприятия. Определены методические аспекты оценки финансовой устойчивости предприятия. Проанализирован уровень финансовой устойчивости отечественных промышленных предприятий по комплексу показателей оценки финансовой устойчивости. Выявлены проблемы управления финансовой устойчивостью отечественных предприятий, на основе обобщения которых определены возможные пути их решения. Предложены пути повышения эффективности управления финансовой устойчивостью предприятий.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, анализ финансовой устойчивости, показатели финансовой устойчивости, типы финансовой устойчивости, управление финансовой устойчивостью.

ANNOTATION

In the article the scientific approaches to the definition of financial stability based on the generalization of which were offered their own interpretation of financial stability. Identified methodical aspects of evaluating the financial stability of the enterprise. Analyzed the level of financial stability of domestic industrial enterprises on a range of indicators for assessing financial stability. Revealed problems of management of financial stability of domestic companies, based on generalizations which define the possible ways of their solution. Offered ways of improving the management of financial stability of enterprises.

Keywords: financial stability, financial stability analysis, financial stability ratios, types of financial stability, financial stability management.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки фінансова стійкість підприємств набуває дуже високого значення, оскільки є однією з найважливіших характеристик його

фінансового стану. Забезпеченість підприємства необхідними фінансовими ресурсами, а також їх раціональне використання є основними факторами покращання виробничих показників підприємства, підвищення ефективності використання засобів та предметів праці, робочої сили, сучасних інформаційних технологій та ін. Важливість оцінки фінансової стійкості підприємств набуває особливо вагомого значення саме в період всеохоплюючої збитковості реального сектора економіки. Про даний стан говорить масова збитковість діяльності підприємств та їх банкрутство. За даними Державної служби статистики, у 2014 р. сума збитків підприємств національної економіки становила 854 млрд. грн., що у 2,5 рази перевищило суму прибутків усіх підприємств країни – 337 млрд. грн. із метою своєчасного і ефективного запобігання подібним негативним результатам необхідно здійснювати регулярну оцінку фінансового стану підприємств і, зокрема, оцінку фінансової стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню фінансової стійкості підприємства приділили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а саме: Поддєрьогін А.М., що дослідив фінансову стійкість підприємств в економіці України [1]; Білик М.Д., Павловська О.В., які досліджували значення та методичні основи аналізу фінансової стійкості [2]. Донченко Т.В. зосереджено увагу на вивченні теоретичних основ формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства [3], а Ізмайлова К.В. досліджувала систему методичних і прикладних відомостей із фінансового аналізу, зокрема аналіз фінансової стійкості [5], та ін.

Аналіз та узагальнення наукових праць, присвячених досліджуваній темі, виявили необхідність удосконалення як теоретичних, так і практичних розробок та зумовили мету даної статті.

Мета статті полягає у визначенні сутності фінансової стійкості, підходів до її оцінювання, а також ролі фінансової стійкості в забезпеченні стабільного функціонування підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий стан – це один із найважливіших характеристик виробничо-фінансової діяльності підприємств. Під фінансовим станом підприємства розуміють рівень його забезпеченості відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного здійснення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є його фінансова стійкість [7, с. 217].

В економічній літературі існують різні тлумачення фінансової стійкості підприємства. Так, Тютюнник Ю.М визначає фінансову стійкість як здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [8, с. 351].

Матковський С.О вважає, що економічним змістом фінансової стійкості є забезпеченість запасів підприємства сталими джерелами їх формування, гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і поведінки партнерів [9, с. 438].

Непочатенко О.О зазначає, що суть фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства [7, с. 222].

Грабовецький Б.Є. вважає, що фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів та інвесторів і рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування [10, с. 216].

Гринів Б.В. під фінансовою стійкістю розуміє здатність підприємства здійснювати і розвивати свою діяльність в умовах конкуренції та ринкової нестабільності, зберігаючи задовільну структуру капіталу та динамічну фінансову рівновагу активів і пасивів, що забезпечує нормальну ліквідність, поточну і перспективну платоспроможність [11, с. 295].

Білик М.Д. розглядає фінансову стійкість як такий стан фінансових ресурсів підприємства,

за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення [2, с. 394].

Узагальнення представлених в економічній літературі визначень фінансової стійкості дало змогу сформулювати таке визначення: фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, що гарантує йому платоспроможність, безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, а також фінансування витрат на розширення підприємства.

Базуючись на методології аналізу фінансового стану підприємства, можна виділити такі етапи оцінки фінансової стійкості:

– аналіз фінансової стійкості на основі розрахунку низки коефіцієнтів;

– визначення типу фінансової стійкості на основі розрахунку забезпеченості запасів джерелами їх формування [12, с. 52].

Аналіз фінансової стійкості на основі розрахунку низки коефіцієнтів представляє собою групу відносних показників, що вказують на рівень фінансових ризиків для підприємств та рівень їх залежності від позикового капіталу. Висока фінансова стійкість укажує на здатність оперативно реагувати на зовнішні та внутрішні стреси без зниження фінансового та виробничого потенціалу суб'єкта господарювання. До цих показників належать: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт забезпечення, коефіцієнт маневреності та ін. [3, с. 24].

Визначення типу фінансової стійкості здійснюють за допомогою абсолютних показників. В їх складі зазвичай виділяють групу показників наявності джерел формування запасів і групу показників забезпеченості запасів джерелами їх формування. Джерелами покриття запасів насамперед є власні оборотні кошти, а у випадку їх нестачі використовуються довгострокові та короткострокові зобов'язання підприємства [9, с. 440].

Промисловість є однією з провідних галузей економічної діяльності України, що, згідно із статистичними даними, налічує 42 187 підприємств, серед них 0,7% – великих, 11,3% – середніх та 88% – малих підприємств про-

Таблиця 1
Динаміка показників фінансової стійкості підприємств промисловості за 2012–2014 рр.

Показник	Нормативне значення	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Відхилення (+,-)	
					2013/2012	2014/2013
Коефіцієнт автономії	> 0,5	0,387	0,385	0,288	-0,002	-0,097
Коефіцієнт фінансової залежності	< 0,5	0,613	0,615	0,712	0,002	0,097
Коефіцієнт фінансової стабільності	> 1	0,669	0,627	0,405	-0,042	-0,222
Коефіцієнт фінансового левериджу	< 1	1,495	1,596	2,472	0,101	0,876
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0,3	-0,407	-0,432	-0,844	-0,025	-0,412
Коефіцієнт забезпечення ВОК	> 0,1	-0,352	-0,372	-0,519	-0,02	-0,147

мисловості. Дані підприємства забезпечують робочими місцями 2 429,6 тис. осіб, та реалізують продукції на 1 546,6 млрд. грн. Показники діяльності промислового сектора є ключовим фактором соціально-економічного розвитку. Внесок промислових підприємств до валового внутрішнього продукту становить близько 20%. Для порівняння, внесок сільського господарства знаходиться на рівні 8%, тоді як частка сектору послуг становить понад 50%. Використовуючи дані Державної служби статистики, проведемо оцінку фінансової стійкості промислових підприємств України [13]. Динаміку відносних показників фінансової стійкості підприємств промисловості подано в табл. 1.

Для правильної оцінки фінансової стійкості розрахункові дані цих показників порівнюють у динаміці та з нормативними значеннями.

За результатами проведених розрахунків у табл. 1 можна сказати, що показники фінансової стійкості підприємств промисловості України за 2012–2014 рр. не відповідають нормативним значенням, а в динаміці показують тенденцію до зменшення, що є негативним фактором. Коефіцієнти автономії та фінансової залежності показали, що функціонування промислових підприємств України більшою мірою залежить від позикових коштів. Зокрема, коефіцієнт автономії в 2012 р. становив 0,387, у 2013 р. його значення зменшилося на 0,002, а в 2014 р. – ще на 0,097 та становило 0,288, що майже вдвічі менше від нормативного значення. Значення коефіцієнта фінансової стабільності в досліджуваному періоді характеризує зростання зобов'язань підприємства. Зокрема, у 2012 р. показник був на рівні 0,669, у 2013 р. зменшився на 0,042, а в 2014 р. – ще на 0,222 та становив 0,405, що є суттєвим відхиленням від норми.

Коефіцієнт фінансового левериджу, нормативне значення якого не повинно перевищувати 1, у підприємствах промисловості України значно перевищує цю межу, зокрема в 2014 р. це перевищення становить майже 2,5 рази. Такі результати говорять про зниження фінансової стійкості підприємств протягом 2012–2014 рр. та посилення їх залежності від кредиторів. Поточна діяльність промислових підприємств фінансується здебільшого за рахунок позикових ресурсів, про що говорить від'ємне значення показника маневреності власного капіталу в досліджуваному періоді. Нестачу в промисловій галузі власних оборотних коштів показує коефіцієнт забезпечення ВОК, який у 2012 р. був на рівні -0,352, у 2013 р. зменшився на 0,02 та становив -0,372, а в 2014 р. упав ще на 0,147 та становив -0,519, що є значним відхиленням від норми в 0,1.

Отже, для забезпечення постійного рівня фінансової стійкості та стабільного функціонування підприємств у подальшому менеджерам необхідно здійснювати постійне, якісне управління фінансовою стійкістю.

Процес управління фінансовою стійкістю повинен складатися з таких етапів:

- аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості підприємства;
- розробка стратегії управління фінансовою стійкістю та втілення її на практиці (стратегія відновлення фінансової стійкості, стратегія підтримки фінансової стійкості та стратегія стійкого зростання);
- планування фінансової стійкості;
- контроль реалізації стратегії та прогнозування майбутнього рівня фінансової стійкості [9].

Проблему підвищення фінансової стійкості будь-якого підприємства можна вирішити передусім за рахунок збільшення наявності власних оборотних коштів, що досягається в процесі збільшення обсягу реалізації якісної продукції, виконаних робіт і наданих послуг, розмірів прибутку та підвищення рівня прибутковості підприємства в цілому. На сьогоднішній день одним із способів підтримання рівня фінансової стійкості на високому рівні є диверсифікація діяльності. Конкуренція на ринках товарів та послуг, а також на світових товарних ринках залишається на дуже високому рівні, тому для підприємств є вигідним використати будь-яку нову можливість для того, щоб покращити свої становище та позицію на конкретному ринку. Такою новою можливістю може стати вільна ніша, що здатна принести хоч якийсь прибуток та вигоду, підприємство повинно якнайшвидше зайняти цю нішу, адже вона негайно заповниться конкуруючими суб'єктами економіки. Позитивним аспектом такої диверсифікації є те, що за збитковості основного виду діяльності у зв'язку з конкуренцією, кризою, дефіцитом ресурсів чи іншими можливими факторами вирівняти положення може додаткова діяльність.

Процес вирівнювання полягає в тому, що підприємство направляє частину фінансових ресурсів із допоміжних видів діяльності в основну, підтримуючи тим самим необхідний рівень фінансової стійкості. Крім диверсифікації діяльності шляхами покращання фінансової стійкості можуть бути: по-перше, вдосконалення виготовлюваної продукції, виконуваних робіт та надаваних послуг, підвищення якості продукції та впровадження нового асортименту та номенклатури, тим самим збільшуючи споживчий попит, що призведе до зростання прибутків підприємства і тим самим збільшення наявних власних оборотних коштів; по-друге, проведення аналізу платоспроможності та фінансової стійкості покупців продукції, для того щоб уникнути ситуації неповернення коштів за реалізовану продукцію, виконані роботи чи надані послуги або обумовлювати передоплату в договорах купівлі-продажу та доставки продукції, що дасть можливість підприємству частково фінансувати виробництво за рахунок цих коштів; по-третє, для гарантування стабільної діяльності застосування системи страхування,

зокрема страхування відповідальності, страхування майна тощо; по-четверте, постійне вдосконалювання методів праці, підвищення кваліфікації кадрів та, за можливості, використання позитивного досвіду ведення фінансово-господарської діяльності на інших підприємствах, що дасть змогу підвищити продуктивність праці на підприємстві, зекономити ресурси та виготовити більший обсяг продукції.

Якщо безпосередньо розглядати галузь промисловості України, то спостерігаємо ситуацію недостатньої фінансової стійкості та погіршення показників діяльності підприємств у динаміці, отже, буде доречною стратегія фінансової стабілізації, тобто відновлення фінансової стійкості. Ця стратегія повинна включати вирішення таких проблем, як моральне та фізичне зношення обладнання. Згідно з даними Державної служби статистики, ступінь зносу основних засобів промислових підприємств станом на 2014 р. становить 60,3%, тобто більше половини обладнання є застарілим і зношеним. Дану проблему можна усунути через заміну застарілої техніки, модернізацію обладнання, через пришвидшення строків ремонту, а в подальшому дотримуватися змінності у роботі обладнання для подовження термінів їх корисного використання та економії коштів. Також актуальним є розвиток внутрішнього попиту, оскільки промисловість України характеризується високим впливом зовнішнього попиту і залежністю від кон'юнктури на світових товарних та сировинних ринках. Для захисту вітчизняних промислових виробників ефективно буде запровадити політику стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, тобто застосувати механізми зниження податкового тиску на інвестиції в основні засоби, оскільки, за статистичними даними, обсяг капітальних інвестицій у промисловість України в 2014 р. є меншим порівняно з 2012 та 2013 рр. Зокрема, у 2012 р. було здійснено 91,6 млрд. грн. капітальних інвестицій в промисловість, у 2013 р. ця сума зросла до 97,6 млрд. грн., а в 2014 р. спостерігається негативна динаміка, і промисловість отримала лише 86,2 млрд. грн., що на 11,4 млрд. грн. менше, ніж у минулому році.

Висновки. Отже, для вдосконалення управління фінансовою стійкістю підприємствам варто звернути увагу на пропозиції, які були запропоновані у дослідженні. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має перевагу перед іншими підприємствами тієї ж сфери діяльності, зокрема в залученні інвестицій, адже є більш інвестиційно привабливим і викликає довіру в інвесторів в одержанні кредитів, у виборі поставальників і в підборі висококваліфікованих кадрів. Також за належної фінансової стійкості

підприємство не вступає в конфлікт із державою та суспільством щодо вчасної сплати податкових зобов'язань до бюджету та виплати заробітних плат, а банкам гарантує повернення кредитів і сплату відсотків. Особливу увагу варто приділяти прибутку як головному результату діяльності та чиннику в стимулюванні подальшого зростання ефективності виробництва. Також в основі забезпечення фінансової стійкості лежить рух грошових засобів, що за правильної організації здатний забезпечити безперервний процес виробництва, який, своєю чергою, позитивно вплине не лише на показники фінансової стійкості підприємства, але й на його діяльність у цілому. Якісне управління фінансовою стійкістю на даному етапі розвитку економіки є дуже важливим чинником стабільної фінансово-господарської діяльності в поточному та перспективному періодах та створює вигідні умови для стратегічного розвитку підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Поддєрьогін А.М. Фінансова стійкість підприємств в економіці України : [монографія] / А.М. Поддєрьогін, Л.Ю. Наумова. – К. : КНЕУ, 2011. – 184 с.
2. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / М.Д. Білик [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
3. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства / Т.В. Донченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – С. 23–27.
4. Бень Т.Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства / Т.Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–60.
5. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / К.В. Ізмайлова ; 2-ге вид. стереотип. – К. : МАУП, 2001. – 152 с.
6. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г.В. Савицька ; 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
7. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] / О.О. Непочатенко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
8. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Ю.М. Тютюнник. – К. : Знання, 2012. – 815 с.
9. Статистика підприємств : [навч. посіб.] / С.О. Матковський [та ін.] ; за ред. С.О. Матковського ; 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Алерта, 2013. – 560 с.
10. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / Б.Є. Грабовецький. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
11. Гринів Б.В. Економічний аналіз торговельної діяльності : [навч. посіб.] / Б.В. Гринів. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.
12. Чегринєць К.В. Фінансова стійкість підприємства: економічна сутність та методи оцінки / К.В. Чегринєць // Управління розвитком. – 2012. – № 10. – С. 51–54.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.